

Ebeveyn Tutumlarının Çocukların Yetenek ve Becerilerine Etkisi

The Effect of Parental Attitude on Children's Abilities and Skills

Mehmet Necati CİZRELİOĞULLARI

Rukiye KİLİLİ

Manuscript information:

Received: March 21, 2021

Revised: May 17, 2021

Accepted: May 21, 2021

Öz

Ebeveyn tutumları çocuğun kişisel gelişiminde oldukça önemli bir yere sahiptir. İnsanların sahip oldukları potansiyelin ortaya çıkmasında, bazen bir öğretmen, bazen de bir ilham kaynağı etkili olurken, bu konuda en etkili kişiler anne-babalar olmaktadır. Bu doğrultuda, ebeveyn tutumlarının çocukların yetenek ve becerilerine etkilerinin tartışılması çalışmanın amacını oluşturmuştur. Bu kavramsal çalışma, literatürdeki araştırma verilerin incelenmesine dayanmaktadır. Ebeveyn tutumlarının hangi özelliklere sahip olduğunun bilinmesi, çocukların yetenek ve becerilerinin gelişimini belirlemede yardımcı olacaktır. Çocukların ebeveynlerinden gördükleri davranışlar ve uygulamaların, kişiliklerini, yeteneklerini, kendini gerçekleştirmelerini ve çevresindeki insanlarla olan ilişkileri belirlediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Anne-Baba Tutumu, Çocuk, Kendini Gerçekleştirme, Yetenek, Beceriler

Yazar 1

Doç.Dr., Turizm Fakültesi,
Kıbrıs İlim Üniversitesi, KKTC
E-mail:
mehmetcizreliogullar@csu.edu.tr

Yazar 2

Doç.Dr., Turizm Fakültesi,
Kıbrıs İlim Üniversitesi, KKTC
E-mail: rukiyekilili@csu.edu.tr

Cite as:

Cizreliogulları, M. N. & Kilili, R. (2021). Ebeveyn tutumlarının çocukların yetenek ve becerilerine etkisi [The effect of parental attitude on children's abilities and skills]. *European Journal of Educational and Social Sciences*, 6 (1), 130 – 142.

Abstract

Parental attitudes have a very important place in the personal development of the child. While sometimes a teacher and sometimes a source of inspiration are effective in revealing the potential of people, the most effective are parents. Accordingly, the aim of the study was to discuss the effects of parental attitudes on children's abilities and skills. This conceptual study is based on the examination of research data in the literature. Knowing the characteristics of parental attitudes will help in determining the development of children's abilities and skills. It has been observed that the behaviors and practices that children see from their parents determine their personalities, abilities, self-actualization and relationships with the people around them.

Keywords: Parental Attitude, Child, Self-realization, Ability, Skills

1. GİRİŞ

İnsanların hayatları boyunca yaşadığı değişimler farklı dönemlerden geçmektedirler. Bu kritik dönemlerden biri olan ergenlik döneminde, bireyler sosyal, psikolojik, biyolojik alanlarda gelişim ve değişim içerisine girmektedir. Bu dönemde içerisinde, insanların yeteneklerin ortaya çıkarılması hem kişilerin meslek hayatlarını belirlemede hem de onları dış dünyaya ve topluma hazırlamada etkili olmaktadır (Koç, 2004). Yetişkinliğe geçiş döneminde, ergenliğin başlıca gelişimsel işlevi bireyleşmenin ve kimlik duygusunun kazanılmasıdır, bu bireyleşme sürecinde kişisel, cinsel ve sosyal kimliklerin oluşması konusunda bir çaba söz konusudur (Özdemir ve Çok, 2011). Aile ortamında olumlu iletişim kanallarının kurulması, sevgiye ve birlikteliğe dayalı olması, ergenlik ve çocukluk çağındaki bireylerin ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması durumları bireylerin topluma hazırlanmasında ve öne çıkmasında önemli bir etkidir (Musaagaoglu, 2004). Bu süreç içerisinde ergenlik ve çocuk dönemindeki bireylerin özerklik kazanmalarında en önemli etken ebeveyn tutumudur. Burada bireylerin sadece özerklik kazanması sınırlı değildir, aynı zamanda yeteneklerinin ve kişiliklerinin keşfedilmesinde de ebeveyn tutumu önemli bir etkidir (Demir ve Karabacak, 2017). Çocukların eğitiminde aile ortamı çok önemlidir. Ailenin çocuğun eğitimi üzerindeki etkisi, ebeveynlerin davranış tarzına bağlı olarak değişebilmektedir. Bireyin tüm gelişim alanlarının şekillendiği ilk yer yakın çevredir. Kişiliğin şekillenmesinde en önemli çevresel faktörlerden biri ise ebeveyn tutumlarıdır (Bahçivan-Saydam ve Gençöz, 2005).

Farklı bir perspektiften bakıldığında, sosyal varlığı olan kişiler, doğumdan ölüme kadar yaşam boyu öğrenme sürecindedir. Bu sürenin etkinliği bireyi etkileyen faktörlere bağlı iken çevre ile sürekli etkileşim içinde olan bireyler en çok ailelerden etkilenmektedir (Derman ve Başal, 2013). Ebeveynlerin tutumları, bireyin kişiliği ve özellikleri üzerinde büyük önem taşımaktadır. Bunun yanında, okulda ve ailede sergilenen tamamlayıcı davranışlar, bireyin eğitimi ve sosyalleşmesi üzerinde büyük faydalar sağlamaktadır (Tösten, Han ve Anık, 2017). Ebeveyn tutumlarının bireylerin becerilerinin ortaya çıkmasında önemli bir etki bırakmaktadır. Başka bir ifadeyle,

bireylerin ailelerinden gördükleri tutumlar, onların benlik algılarını ve kişiliklerini doğrudan etkilemektedir (Özkan ve Tösten, 2011). Ebeveynlerin tutum ve davranışları, ilgili, mutlu, duyarlı veya mutsuz, kaygısız ve sorumsuz insan modelini yansıtmaktadır (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016). İnsanların kendini gerçekleştirme, insanların tüm enerjisi ve dikkatiyle yoğunlaşarak kişinin potansiyelinin ortaya çıkması, yetenek ve niteliklerini aktif olarak kullanabilmesi, doğal ve aktif olan yaşam boyu süregelen bir gelişim döngüsü olarak insanların tecrübeler edinmesini sağlayan bir süreç olarak tabir edilmektedir (Dağlı ve Beyazsaçlı, 2010; Ivtzan, Gardner, Bernard, Sekhon ve Hart, 2013). Maslow'un (1970) görüşüne göre; bireyin kendini gerçekleştirmesinde en önemli unsur gerçeği olduğu gibi görmeleri ve algılayabilmeleri, içlerinden geldiği gibi davranma eğilimi göstermeleri, problem karşısında çözüme odaklı olabilmeleri, insanlığa ilişkin sorunlara ilgi gösterebilmesi, demokratik tavır sergilemeleri, bağımsız olma istekleri ve yaratıcı olmalarıdır (Neher, 1991). Anne-baba-çocuk ilişkisinin temelini anne-babanın sahip olduğu tutumlar belirlemektedir. Bu bağlamda, bu çalışmada anne baba tutumlarının çocukların içindeki gizli yeteneklerin nasıl ortaya çıkardığı sorusuna cevap aranmıştır. Çalışma kapsamında insanların içindeki kişisel becerilerin ve yeteneklerin ortaya çıkmasında, bazen bir öğretmen, bazen de bir ilham kaynağı etkili olurken, en önemli etkenin ilk anlardan itibaren etkili olan ebeveynler oluşturmaktadır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde ebeveyn tutumlarının, insan yaşamındaki etkisi ve ebeveyn tutumlarının bireylerin içerisindeki yeteneklerin açığa çıkarılmasındaki davranışları üzerinde kuramsal bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Ebeveyn Tutumları

Tutum, belirli bir nesneye, kişiye veya olaya yönelik bir dizi duygu, inanç ve davranışı ifade etmektedir. Tutumlar genellikle deneyim veya yetiştirilmenin sonucu olarak insanların davranışı üzerinde güçlü bir etkiye sahip olmaktadır (Ajzen, Fishbein, Lohmann, Albarracín, 2018). İnsanların gelişim süreçlerinde ailelerinin belirli kurallar içerisinde olduğu, alışık oldukları bir sisteme dahil oldukları bilinmektedir. Bu süreç içerisinde aileler, bireylerin karar mekanizmalarını ve kişiliklerini etkilemektedir. Birey özellikle ergenlik döneminde özerk olmayı ve ailenin kuralları dışına çıkarak farklı ortamlarda vakit geçirmeyi istemektedir, bu durumda ergenlik döneminde ailelerin tutum ve davranışları farklılık göstermektedir. Bu bağlamda, ortaya ebeveynlerin kontrollerine ve tutumlarına yönelik farklı tanımlamalar ortaya çıkmıştır (Kağıtçıbaşı, 2007). Ebeveyn tutumları, bir çocuğun yaratıcılığını öğretmenlerin tutumlarına benzer şekilde etkileyebilir. Oldukça zeki ve son derece yaratıcı çocukların ebeveynleri, çocuklarını tanımlamaları istendiğinde farklı özellikleri vurgulamaktadır. Zeki çocukların ebeveynleri, çocuklarını kibar ve çalışkan olarak, yaratıcı çocukların ebeveynleri ise çocuklarını coşkulu, deneyime açık ve pek çok ilgi alanına sahip olarak tanımlama eğilimindedir (Afat, 2013).

Ebeveyn tutumları ile ilgili olarak deneysel çalışmalar incelendiğinde, ergenlik döneminde ailelerin bireyleri desteklemesi ve ergenlerin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurması gerektiği ortaya çıkmıştır. Ebeveyn kontrol ve tutumlarına ait literatürdeki ifadeler doğrultusunda kontrol kavramına ek olarak güç kullanma (Hoffman, 1963), otoriter (Baumrind, 1966), kısıtlayıcılık

(Baldwin, 1955; Symonds, 1939), baskı (Thomas, 1979; Deci ve Ryan, 1985; Grolnick ve Ryan, 1989), kuralcılık (Steinberg, Lamborn, Dornbush ve Darling, 1992), ve başatlık (Baldwin, 1955) kavramları da yer almaktadır (Griffith ve Grolnick, 2014, akt. Toprak, 2019). Bireylerin içindeki yeteneklerin ortaya çıkarılmasında, yapılacak işlere karşı cesaretlendirilmesinde, sosyal bireyler yetiştirilmesinde, girişimcilik faaliyetlerinin arttırılmasında ailelerin tutum ve davranışları, destekleyici ve cesaretlendirici olmaları oldukça önemlidir. Ebeveyn tutumuyla ilgili olarak çocuğun toplumla etkileşim halinde, sosyal, yetenekli, girişimci ve özgüven sahibi olması için desteklenmesi gerektiğini savunulmaktadır (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016). Bu bağlamda aile yapısının, gelenek ve göreneklerinin, kültürel etkileşimlerinin bireylerin yeteneklerinin gelişmesinde ve içlerindeki cevherin ortaya çıkabilmesinde etkili olduğunu söylemek mümkündür.

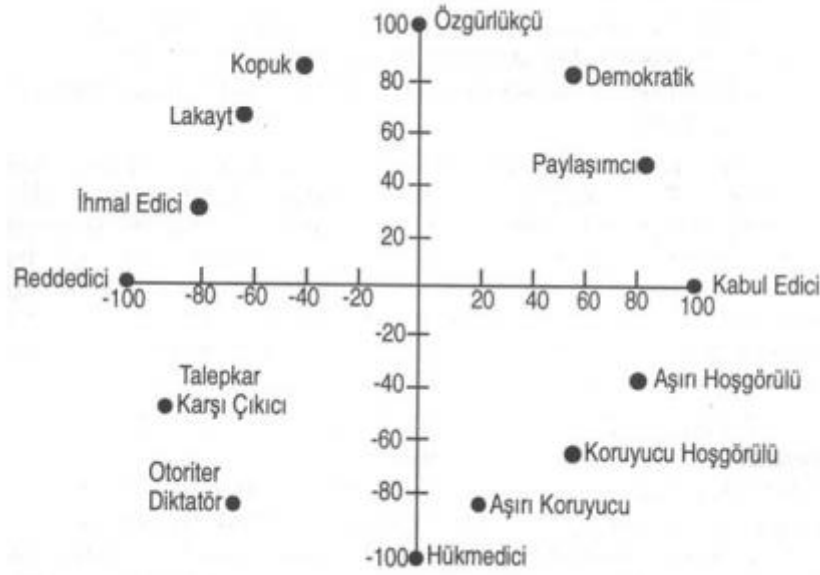
Ebeveynlik tarzları kuramcılar arasında farklılık oluşturmaktadır. Baumrind'e (1971) göre, ebeveyn tutumlarında yetkeci ebeveynlik, yetkeli ebeveynlik, izin verici ebeveynlik, kayıtsız ebeveynlik yer almaktadır. Bu ebeveynlik tutumları incelendiğinde, bireylerin içindeki yeteneklerin ortaya çıkarılmasını sağlamak için en etkili tutumlardan birisi yetkeli ebeveynliktir, bu tutum kapsamında ebeveynler hem çocuklarını desteklemekte, saygı duymakta hem de kontrol etme, değerlendirme eğilimi gösterirler. Bu bağlamda, çocuklarına karşı sıcak kanlı ve sevecen bir tutum da sergilerler (Pellerin, 2005; Sak, Sak, Atli ve Şahin, 2015). Maccoby ve Martin (1983) tarafından yapılan ebeveynlik stillerinin dörtlü şemasında kontrol ve duyarlılık gözeterek stiller yer almaktadır (Tablo 1). Bu bağlamda ebeveynlerin çocuklarına karşı duyarlılık ve kontrol düzeyleri yeni stillerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Tablo 1. Ebeveynlerin Duyarlılık ve Kontrol Şeması

	Yüksek Kontrol	Düşük Kontrol
Yüksek Duyarlılık	Yetkeli	İzin verici
Düşük Duyarlılık	Yetkeci	Kayıtsız

Kaynak: (Maccoby ve Martin, 1983)

Ebeveyn tutumlarının bireyin davranışlarında, yaşamlarında, ideallerinde, fikirlerinde ve yeteneklerinde ne derece etkili olduğunu anlayabilmek için üç temel kategoriye (Eşitlikçi ve Demokratik, Aşırı Koruyucu ve Müdahaleci, Aşırı Otoriter ve Baskıcı Ebeveyn Tutumu) incelemek gerekmektedir.

Şekil 1. Schaefer'in Ebeveyn Davranış Modeli (Aydın, 2005, s:121;Ucur, 2005, s.65)

Şekil 1'de Schaefer'in ebeveyn davranış modelinde görüldüğü üzere, ebeveyn ile çocukları arasındaki ilişki çeşitli psikolojik boyutlarda, değerlendirilmiştir. Özgürlükçü, reddedici, kabul edici ve hükmedici boyutlarıyla ele alınan davranış modelinde, demokratik, paylaşımçı, otoriter, aşırı hoşgörülü, kopuk gibi psikolojik boyutlar çocukların gelişim sürecini belirleyen boyutlar olarak tabir edilmektedir.

2.1.1. Eşitlikçi ve Demokratik Ebeveyn Tutumu

Demokratik tutum aile içerisinde ne kadar önemli bir konumda olması, toplumun en küçük birimi olan ailenin yetiştirdiği bireylerin topluma hazırlanması ve demokratik tutumu her alanda uygulaması için önem taşımaktadır (Yılmaz, 2009). Demokratik tutumun hâkim olduğu aile ortamında çocukların tamamen özgür olması veya sınırlarının olmaması durumu söz konusu değildir. Demokratik tutumun hâkim olduğu ailelerde bireylerin davranışları, görevleri, sınırları çizilmiş durumdadır. Bu sınırlar dahilinde çocuklar da özgürdür (Yavuzer, 2000). Her aile kendi içerisinde görev ve sorumluluklar belirlemekte, aile bireylerinin birbirinden farklı yazılı olmayan kurallara uymaları gerekmektedir. Demokratik bir tutum sergileyen ebeveynler çocukların, kendi çizdikleri sınıflar içerisinde hareket ve ifade özgürlüğü olmalarını sağlarlar. Çocukların yaratıcılıklarını geliştirmeleri için kontrollü bir alanları bulunmaktadır (Yörükoğlu, 2000). Demokratik aileler çocuklarını kendilerini geliştirmeleri, özerklik kazanmaları, girişimciliklerini arttırmaları gibi konularda desteklerler, bu tutum çocukların korkusuz, bağımsız ve hareketli olmalarını sağlamaktadır. Bu durumu en önemli sebebi çocukların sadece zihinsel olarak değil aynı zamanda kişilik olarak da gelişmesini sağlamaktır. Bu tip ailelerde çocuğun kendini ifade etmesi, benliğini tanıması, içindeki becerileri ortaya çıkarması, deneyimler kazanması söz konusudur, aile bu bağlamda çocuklarını özendirilmektedir. Demokratik tutum sergileyen ailelerde ergenlik dönemindeki kişiliğin oluşması daha sağlıklı olmaktadır (Özguven, 2001). Farklı bir perspektiften incelendiğinde, her ebeveyn çocuk yetiştirme konusunda farklı tutum ve davranışlar göstermektedir. Anne babanın çocuğuna yönelik demokratik tutum sergilemeleri, çocuklarına

ergenlik çağında yardımcı olup olmaması veya değer verip vermemesi, çocuklarının kişilik gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Bazı ebeveynler çocuklarını daha çok severken, bazıları ise koruma güdüsü sergilemektedir. Bu bağlamda, ebeveynlerin çocuklarına gösterdikleri tutum, farklı kişilik özellikleri gösteren çocuklarının yetenek ve becerilerinde önemli bir rol oynamaktadır (Başal, Kahraman, Derman, Kahraman ve Sümer, 2014).

2.1.2. Aşırı Koruyucu ve Müdahaleci Ebeveyn Tutumu

Ebeveynlerde koruyucu tutum ve bir çocuğun bebeklik yaşantılarından itibaren korunması içgüdüsel bir davranıştır (Alabay, 2017). Bebeklik ve ilk çocukluk döneminde ailelerin koruyucu tutumu bireyin fiziksel gelişimi için önemli ve etkili olsa da bu durum ilerleyen zamanlarda müdahaleleri arttıracığı ve birey özgür olmak isteyeceği için zararlı bir çatışmaya doğru evrilmektedir. Bu durum gelişmekte olan bireylerde bağımsızlıklarını kazanmaları önünde engel oluşturacak bir tutumdur (Kulaksızoğlu, 2004). Bu davranış durumlarında ebeveynler çocuklarına özgür ve sosyal bir ortam sunmak yerine daha korunaklı, sınırlarının çizildiği, sürekli koruma çabasının olduğu, keskin çizgilerle bir sınır belirler. Müdahaleci bir tutum sergileyen aileler bütün aile bireylerinin bir arada hareket etmesine özen gösterirler (Cüceloğlu, 1991). Aileler çocukların büyüdüklerini ve bireyselleştiklerini kabul etmemektedir. Bu durumda bireyler kendi kişilik özelliklerini, sosyal çevrelerini geliştiremediği gibi içlerindeki gizli cevher olan yeteneklerini de açığa çıkaracak fırsat bulamazlar. Kontrolcü bir ailede yetişen bireylerde duygu ve düşüncelerini açıklama konusunda zorluklar ve hata yapmaya karşı yoğun bir korku bulunduğundan, bireylerde iletişim problemleri ilerleyen yaşlarda görülmesine neden olmaktadır. Aşırı korumacı ebeveynlik tarzının en büyük dezavantajı, çocuklarının her şeyden korkar bir birey olarak yetiştirmeleridir. Çünkü, çocuklar “yardımla” aşırı şımartıldığında, onların zorlukları kendi başlarına çözmeye ve sorunları çözmeye ihtiyacını ortadan kaldırılmasına neden olmaktadır. Aşırı korunan bireyler anneye-babaya bağımlı halde olur, girişim yeteneklerinden yoksun, kendi başlarına karar veremeyen, her şeylerini ebeveynlerden isteyen bir birey olurlar. İster istemez kendini koruma güdüsünü gerçekleştiremeyen çocuk, utangaç, çabuk uyum göstermeyen, çekingen, etrafını kullanan, sorumsuz ve şımarık olarak bir birey olarak yetişirler (Sertöz, 2018; Aslan, 2016; Aytın, 2014; Çeçen, 2008).

2.1.3. Aşırı Otoriter ve Baskıcı Ebeveyn Tutumu

Ergenlik döneminde olan bireylerin kişilik özelliklerinin geliştiği, bu dönemde fiziksel ve ruhsal anlamda kendilerini keşfetmeye başladıkları bir dönemde oldukları bilinmektedir. (Dinçel ve Hisli Şahin, 2006). Bu dönemde ailelerin baskıcı ve otoriter tutumları, bu doğrultuda çocuklar üzerinde kurdukları baskılar bireylerin o dönemde ve ilerleyen zamanlarda kural tanımazlık, sert tutum ve davranışlar, agresif yapı gibi özellikler olarak dönüş sağlamaktadır (Kaya, 1997). Otoriter tutum ve davranışla yetişen bireylerde benlik algısının zayıfladığı ve akran ilişkilerinde zorlandıkları ortaya çıkmıştır (Kuzgun, 1972). Otoriter tutum sergileyen ebeveynlerde kurallar keskindir ve çocukların bu kurallar dışına çıkması olası görünmemektedir. Koyulan kurallar sorgulanmadan gerçekleştirilmektedir. Fikir tartışmasına giremeyen, dış dünya ile bağlantı kuramayan, baskı altındaki bir bireyin içerisindeki yetenekleri dışarı çıkarması beklenemez. Bu tip ebeveyn

tutumlarında ceza ciddi bir yere sahiptir. Anne-babaların çocuklarına ceza vererek, bir şeyler öğretmek istediklerinde öncelikli olarak çocuklar bu konuya duygusal açıdan yaklaşacak ve sonrasında ebeveynlerin vermek istediği eğitimi kabul etmeyeceklerdir. Bu durum, çocuğun daha az söz dinlemesine kendi kafasına göre hareket etmesine ve en önemlisi psikolojik problemler yaşamasına neden olabilecektir (Erbil, Divan, Önder, 2006). Bu bireyler akademik hayatlarında öz güvenleri zedelenmiş ve akademik hayatlarında başarısız bireyler olarak ortaya çıktıkları gibi, anksiyete problemi de yaşamaktadırlar (Suadiye ve Aydın, 2009; Tümen, 2010).

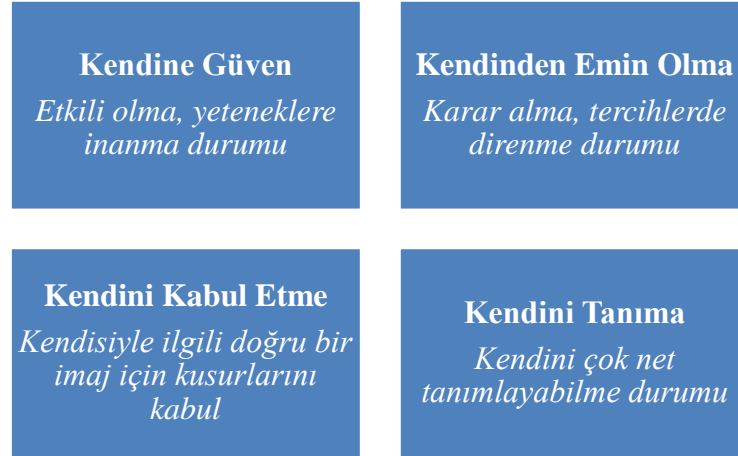
2.2. Ebeveyn Tutumlarının Bireylerin Becerilerine Etkisi

Aile içerisinde etkili iletişim kanalları oluşturmak, aile bireylerinin ihtiyaçlarının belirlenmesi, bu ihtiyaçlar doğrultusunda yaşam standartlarının düzenlenmesi oldukça önemlidir (Şahin ve Aral, 2012). Ebeveynlerin baskıcı bir tutum izlediği çocukların becerilerinde, kişilik özelliklerinde ve psikolojik durumlarında tek yönlü bir baskı olduğu, çocukların edilgen pozisyondan çıkarılması gerektiği bilinmektedir (Hortaçsu, 2003). Bireylerin yeteneklerinin ortaya çıkarılması sürecini yönetmek küçük yaşlardan itibaren ailelerin tutum ve davranışları ile ilgilidir.

Farklı bir perspektiften bakıldığında, bireylerin kendilerini ifade etme becerileri, ailelerinden özellikle sır saklama durumları ebeveynlerin kontrolünde olan durumlardır. Çocukluk dönemlerinde ebeveyn desteği almayan bireylerde ilerleyen zamanlarda kendi çocuklarını yetiştirmede zorlanma söz konusu olmaktadır (Dökmen, 1985). Yapılan araştırmalarda aile içerisinde babanın pozitif ve kaliteli tutumu, çocuklara olan ilgisi, çocuklarda ilerleyen yaşlarda liderlik özelliklerinin gelişmesine, uyum yeteneklerinin artmasına, matematik konusunda başarılarına ve olumlu cinsel kimlik oluşumuna neden olmaktadır (Kuzgun,1973; Gündüz ve Duran, 2016). Bu doğrultuda, liderlik bir beceri olarak kabul edilmektedir. Çocukluk döneminde çocuklar eğitildiğinde, liderlik potansiyelini artırmakta, çocuklukta başlayan uygulama ve eğitimin gelecek yaşamları için bir yatırım olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir (Ogurlu ve Serap, 2014). Babası olan beş-altı aylık bebekler, babası olmayanlara oranla gelişimleri daha ileri düzey göstermektedir. Kız çocukların babalarıyla olan ilişkilerinin sağlıklı olması, yetişkinlik döneminde ikili ilişkilerde ve evliliklerde sağlıklı bir temel oluşturmasının önünü açmaktadır (Güngörmüş, 2017). Anne faktörü bireyin yaşamında cinsiyet fark etmeksizin önemlidir. Çocukların davranışlarındaki farklılıklar kişilerin yaşadıkları ve zaman geçirdikleri ortamlarla doğrudan ilişkilidir. Anne ve çocuk arasındaki düzenli iletişim, bireylerin toplumda da iletişim yeteneklerinin gelişmesini sağlamaktadır (Yavuzer, 2000). Dağlı ve Beyazsaçlı (2010) tarafından yapılan “Ana-baba tutumu ve kendini gerçekleştirme düzeyleri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi” çalışması kapsamında elde edilen sonuçlarda insanların kendini gerçekleştirme düzeylerinin ve anne-baba tutumlarının gelir, eğitim, yaş, kardeş sayısı, bölge gibi değişkenlerde anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği, otoriter ebeveyn tutumu ile bireyin kendini gerçekleştirme düzeyleri arasında negatif düzeyde anlamlı bir ilişki bulunduğu sonuçları ortaya çıkmıştır.

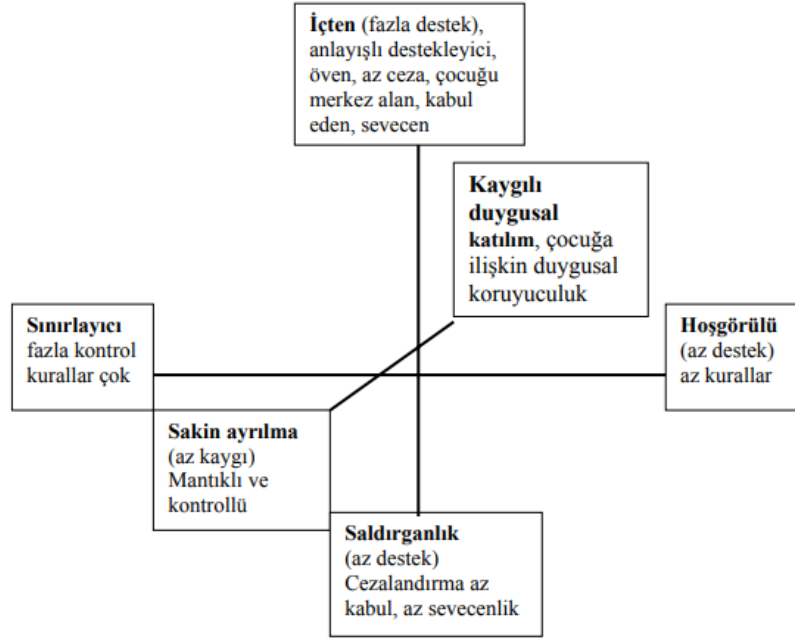
Çocukların sosyal becerilerinin geliştirilmesinde ebeveyn stilleri de oldukça önemlidir. Bu tarzlar, ebeveynin çocuğa yönelik tutumları ile ortaya çıkmaktadır. Çocuğun eğitim sürecine aktif olarak katılan ebeveynler, çocukları için eğitimin daha kalıcı ve daha nitelikli olmasını sağlamaktadırlar. Ebeveynlerin çocuklarının eğitimi ile ilgili temel bilgi ve becerilerine sahip olmaları, çocukların eğitimlerini desteklemeleri durumunda daha başarılı olacaklarını ortaya koymaktadır. Bir çocuk

için annesi dünyayı temsil etmekte ve herkesin kendisiyle aynı şekilde davranacağını düşünmektedir. Ebeveynlik tarzları çocuğun davranışını şekillendirmenin yanı sıra gelecekteki davranışları üzerinde de etkiye sahiptir. Çocukların toplumda tutarlı davranışlar sergileyebilmeleri, kendi kendine yetebilmeleri, sağlıklı sosyalleşebilmeleri, bağımsızlıklarını kazanabilmeleri ve dışa dönük bir birey olabilmeleri için ebeveynleriyle sağlıklı ilişkiler kurmaları gerekmektedir (Şanlı ve Öztürk, 2015; Öngider, 2013; Balat, 2010; Steinberg, Lamborn, Dornbusch ve Darling, 1992).

Şekil 2. Kendini Gerçekleştirmede Stiller

Literatürde anne-baba tutumu insanların (çocukların) yetenekleri üzerinde önemli rol oynadığı geçmişteki çalışmalarla desteklenmiştir. Kendini gerçekleştirme, esas olarak yeteneklerin ortaya çıkmasının sonunda ulaşılan bir aşamadır. Öncelikle kişi belli yetenekleri, becerileri geliştirmeli, belli tutumları ve stratejileri kazanmalı, içsel olarak güdülenmelidir. Sonrasında süreç artık kendini gerçekleştirme ve daha aşkın bir hedefe odaklanmaya doğru gidecektir. Şekil 2’de görüldüğü üzere, insanların kendine güvenmesi, kendini kabul etmesi, kendinden emin olması ve kendini tanıması içindeki gizli yetenekleri ortaya çıkararak kendini gerçekleştirmesine imkân tanımaktadır.

Şekil 3. Çocuk Yetiştirme Biçimlerinin Boyutları (Whirter ve Voltan-Acar, 2005, s:84; Ucur, 2005, s.62)

Şekil 3’de görüldüğü üzere, kaygılı duygusal katılım-sakin ayrılma; hoşgörülü-sınırlayıcı ve saldırganlık-içtenlik olarak çocuk yetiştirme biçimlerinin boyutları belirtilmiştir. Cezalandırma, duygusal koruyuculuk, az kurallar, sevecen gibi bağımsız boyutlar ana-baba davranışlarının aşırı örneklerini temsil edip, çocuğun yetenek ve becerilerin oluşumuna etki etmektedir.

3. SONUÇ ve TARTIŞMA

Yapılan araştırmalarda, ebeveynlerin çocuklarına olan tutum ve davranışları çocukların akademik yaşamlarını etkilediği görülmüştür. Kenç ve Oktay’a (2002) göre, akademik benlik kazanmak ve başarılı birer birey olmalarını sağlamak ebeveynlerin bebeklik döneminden itibaren gösterdikleri destekle ilişkilidir. Satır’a (1996) göre ise, ebeveynlerin tutumlarına göre bireylerin akademik hayatlarında değişimler ve farklılaşmalar söz konusudur. Ailelerin, çocuklarının ödevlerine katkı sağlama durumları sıklık ve artış gösterirse, çocukların bir süre sonra görev bilincinden uzaklaştığı, akademik hayata ilgilerinin kaybolduğu gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır (Erçevik, 2014). Hasan’a (2008) göre, bireye bağımsız ve özgür olacağı bir ortam sağlanması, becerilerini geliştirici imkanlar sunulması, görev ve sorumluluklarının ilgili düzeyde açıklanması, okul ortamında akademik başarıyı arttırabileceği gibi bireyin yeteneklerinin ortaya çıkmasını, iletişim becerilerinin artmasını sağlamaktadır. Çocukların eğitim ortamında başarısız olmaları durumunda, ailelerin onları yetersizlikle atfetmemeleri, kendi görev ve sorumluluklarını gözden geçirmeleri, bireylerin içsel motivasyon kazanması için küçük yaşlardan itibaren teşvik edilmesi gerekmektedir. Okul hayatı boyunca ve öncesinde de aileleri tarafından desteklenen çocuklar, süreç içerisinde içsel motivasyonlarını arttırmayı öğrenirler. Bu bağlamda, ebeveynlerin tutumu çocukların psiko-sosyal gelişiminde etkili olup, çocuklarını yetiştirmede demokratik, esnek ve katı davranış sergileyen ebeveynlerin, çocuklarının becerilerini de birçok yönden etkileyecektir.

(Tösten, Han ve Anık, 2017). Bu bağlamda, ebeveynlerin tutumlarındaki demokratik tavır ve özgür düşünme, hareket etme, sosyalleşme ortamının sunulması bireylerin içindeki yeteneklerin ve becerilerin ortaya çıkmasında en büyük etkidir. Becerilerin veya yeteneklerin ortaya çıkmasında önemli bir etken de insanların kendini gerçekleştirmesidir. İnsanların kendini gerçekleştirmesinde en önemli unsur, insanların çocukluğuna odaklanması, kendisini olduğu gibi kabul etmesi, hayal kurması, kendisini hatırlamak için günlük tutması ve en önemlisi kendini gerçekleştiren insanların listesini yapmasıdır.

Sonuç itibarıyla, “İnsan düşünen hayvandır” görüşüne istinaden, insanın içindeki yeteneklerin ve becerilerinin nasıl ortaya çıktığını görüşü doğrultusunda; her bir hayvan türünün yüzmek, avlanmak, uçmak gibi yetenekleri bellidir. Uçanlar arasında bazıları daha hızlı uçuyor, avlananlar arasında bazıları daha iyi avlanıyor olabilmektedir. Her bir canlı kendine sunulan yeteneği geliştirebilmektedir. Ancak insanoğlu yaratıcılık da dahil tüm yeteneklerini ortaya çıkarabilmesi için önce yeteneğini keşfetmekte, daha sonra onu geliştirme aşamasına geçmektedir. Çocuklar doğumdan itibaren öğrendikleri için onları korumak ve onlara bakmak ebeveynlerin görev ve sorumluluğudur. Ebeveynlerin etkisi, bir çocuğun beyninin hızla geliştiği, neredeyse tüm deneyimlerinin ebeveynler ve aile çevresi tarafından yaratıldığı, şekillendirildiği hayatın ilk yıllarından daha büyük olmamaktadır. Ebeveyn tutumları, çocukların sağlıkları ve iyilikleri için bir yörünge çizerek, bilgi ve becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Ebeveynlerin tutumlarını etkileyen diğer faktörlerin belirlenmesi için nitel ve nicel yöntemlerin kullanıldığı başka çalışmalara yer verilmesi gerektiği araştırmanın sınırlılığını yansıtmaktadır.

KAYNAKÇA

- Afat, N. (2013). Çocuklarda üstün zekânın yordayıcı olarak ebeveyn tutumları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 155-168.
- Alabay, E. (2017). Okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerin ebeveynlik tutumlarının incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 156-174. DOI: <http://dx.doi.org/10.24130/eccd-jecs.196720171234>.
- Aslan, Ö. M. (2016). Davranışsal ketlenme, sosyal içedönüklük, utangaçlık ve sosyal ilgisizlik üzerine bir derleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(57), 487-511. DOI: <https://doi.org/10.17755/esosder.69298>.
- Ajzen, I., Fishbein, M., Lohmann, S., & Albarracín, D. (2018). The influence of attitudes on behavior. *The handbook of attitudes*, 197-255.
- Aydın, B. (2005). Çocuk ve ergen psikolojisi,(2. Baskı). *İstanbul: Atlas Yayın Dağıtım*.
- Aydoğdu, F., & Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 569-585.
- Aytın, N. (2014). *Ergenlerde yeme tutumları ile sorun çözme eğilimleri ve ebeveyne bağlanma arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Master's thesis, Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).

- Bahçivan-Saydam, R., & Gençöz, T. (2005). Aile ilişkileri, ebeveynin çocuk yetiştirme tutumu ve kendilik değerinin gençler tarafından belirtilen davranış problemleri ile olan ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 61-74.
- Balat, G. U. (2010). İlköğretime başlayan çocukların anne babalarının çocuk yetiştirme tutumlarının okul öncesi eğitimden yararlanma düzeylerine göre incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 32(143), 89-99.
- Başal, H. A., Kahraman, P. B., Derman, M. T., Kahraman, Ö., & Sümer, H. (2014). 'Otoriter' ve 'Demokratik' tutuma sahip ebeveynleri olan 5-6 yaş çocuklarının evcilik oyunlarında üstlendikleri roller. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 384-409.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*, 4(1, Pt.2) 1-103. DOI: <https://doi.org/10.1037/h0030372>.
- Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan insana*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Çeçen, A. R. (2008). Öğrencilerinin cinsiyetlerine ve ana baba tutum algılarına göre yalnızlık ve sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 415-431.
- Dağlı, G., & Beyazsaçlı, M. (2010). Ana-baba tutumu ve kendini gerçekleştirme düzeyleri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *Mediterranean Journal of Educational Research*, 7, 1-16.
- Demir, M., & Karabacak, A. (2017). Ergenlerin duygusal özerkliklerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Journal of Graduate School of Social Sciences*, 21(2), 427-442.
- Derman, M. T., & Başal, H. A. (2013). Okul öncesi çocuklarında gözlenen davranış problemleri ile ailelerinin anne-baba tutumları arasındaki ilişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 115-144.
- Dinçel, E. Y., & Hisli Şahin, N. T. D. (2006). *Ergenlik dönemi gelişimsel ödevleri ve psikolojik problemler* (Doctoral Dissertation, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Uygulamalı Psikoloji) Anabilim Dalı).
- Erbil, N., Divan, Z., & Önder, P. (2006). Ergenlerin benlik saygısına ailelerinin tutum ve davranışlarının etkisi. *Aile ve Toplum*, 3(10), 7-15.
- Erçevik A. (2014). *Lise öğrencilerinin duygusal özerklik ve sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gündoğmuş, G. (2017). *Yalnızlık düzeyinin yordanmasında anne baba tutumları ve okul tükenmişliği*. Yüksek Lisans Tezi. Sabahhattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Gündüz, H. B., & Duran, A. (2016). Okul öncesinde liderlik eğitimi: geleceğin liderleri eğitim programının etkililiği. *International Online Journal of Educational Sciences*, 8(1), 245-267.
- Hasan, D. A. M. (2008). Öğrencinin okul başarısında aile faktörü. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(14), 75-99.
- Hortaçsu, N. (2003). *Çocukla ilişkiler: ana baba, kardeş ve akrabalar*. İstanbul: İmge Kitabevi.

- Ivtzan, I., Gardner, H. E., Bernard, I., Sekhon, M., & Hart, R. (2013). Wellbeing through self-fulfilment: Examining developmental aspects of self-actualization. *The Humanistic Psychologist*, 41(2), 119-132. DOI: <https://doi.org/10.1080/08873267.2012.712076>.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2007). *Family, self, and human development across cultures, theory and applications* (2nd ed.). London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kaya, M. (1997). Ailede anne-baba tutumlarının çocuğun kişilik ve benlik gelişimindeki rolü. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(9), 193-204.
- Kenç, M. F., & Oktay, B. (2002). Akademik benlik kavramı ve akademik başarı arasındaki ilişki. *Eğitim ve Bilim*, 27(124), 71-79.
- Koç, M. (2004). Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(17), 231-238.
- Kulaksızoğlu, A. (2004). *Ergenlik psikolojisi*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kuzgun Y. (1973). Ana-baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi, *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 57-70.
- Maccoby, E.E. & Martin, J.A. (1983). Socialization in the context of family: Parentchild interaction. P.H. Mussen ve M.E. Hetherington (Eds.). *Handbook of Child Psychology*, 4, Socialization, Personality, and Social Development, (s. 1-101). New York: Wiley.
- Maslow A. (1970). *Motivation and Personality*. 2nd ed, Harper&Row, Publishers, New York.
- Musaağaoğlu C. (2004). *Ergenlerde davranışsal özerklik ile algılanan anababa tutumları arasındaki ilişkiler*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Psikoloji Fakültesi. Ankara.
- Neher, A. (1991). Maslow's theory of motivation: A critique. *Journal of humanistic psychology*, 31(3), 89-112.
- Ogurlu, Ü., & Serap, E. (2014). Effects of a leadership development program on gifted and non-gifted students' leadership skills. *Eurasian Journal of Educational Research*, 55, 223-242.
- Öngider, N. (2013). Anne-baba ile okul öncesi çocuk arasındaki ilişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(4), 420-440. DOI: <https://doi.org/10.5455/cap.20130527>.
- Özdemir, Y., & Çok, F. (2011). Ergenlikte özerklik gelişimi, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 36(4), 152-164.
- Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede iletişim ve yaşam*. 1. Baskı. Ankara: PDREM Yayınları.
- Özkan, F., & Tösten, R. (2011). İlköğretim I. kademe öğrencilere dini değerlerin kazandırılmasında ailenin etkisi: Diyarbakır ili örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Değerler Eğitimi Sempozyumu (26-28 Ekim), Eskişehir*.
- Pellerin, L.A. (2005). Applying Baumrind's parenting typology to high schools: toward a middle-range theory of authoritative socialization. *Social Science Research*, 34 (2), 283-303. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2004.02.003>.

- Sak, R., Sak, İ. T. Ş., Atli, S., & Şahin, B. K. (2015). Okul öncesi dönem: anne baba tutumları. *Mersin University Journal of the Faculty of Education*, 11(3), 972-991. DOI: <https://doi.org/10.17860/efd.33313>.
- Satır, S. (1996). *Özel Tevfik Fikret Lisesi öğrencilerinin akademik başarılarıyla ilgili anne baba davranışları ve akademik başarıyı artırmaya yönelik anne-baba eğitim gereksinmelerinin belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sertöz, D. (2018). *Reddedilme duyarlılığının ebeveyn tutumları ve sosyometrik statü bakımından incelenmesi* (Master's thesis, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Steinberg, L., Lamborn, S. D., Dornbusch, S. M., & Darling, N. (1992). Impact of parenting practices on adolescent achievement: Authoritative parenting, school involvement, and encouragement to succeed. *Child development*, 63(5), 1266-1281. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1992.tb01694.x>.
- Suadiye, Y., & Aydın, A. (2009). Anksiyete bozukluğu olan ergenlerde bilişsel hatalar. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 12(4), 172-179.
- Şahin, S., & Aral, N. (2012). Aile içi iletişim. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 55-66. DOI: https://doi.org/10.1501/Asbd_0000000029.
- Şanlı, D., & Öztürk, C. (2015). Anne babaların çocuk yetiştirme tutumları ve tutumlar üzerine kültürün etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(4), 240-246.
- Toprak, A. (2009). *Ergenlerde algılanan anne-baba tutumu ile duygusal özerklik ve sır saklama arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi)*. Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı.
- Tösten, R., Han, B., & Anik, S. (2017). The impact of parental attitudes on problem solving skills in high school students. *Universal Journal of Educational Research*, 5(1), 170-174. DOI: <https://doi.org/10.13189/ujer.2017.050121>.
- Tümen, E. C. (2010). Çocuklarda dental anksiyete ve korku, iletişim ve davranışsal yönetim problemleri. *Türkiye Klinikleri Diş Hekimliği Bilimleri Dergisi*, 16(3), 249-256.
- Ucur, Z. E. (2005). *Farklı aile tutumlarının okul öncesi dönem 5 yaş çocuklarının bilişsel performans düzeylerine etkisi* (Master's thesis, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Whirter, J. M., & Voltan-Acar, N. (2005). Çocukla İletişim, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Yavuzer, H. (2000). *Eğitim ve Gelişim Özellikleriyle Okul Çağı Çocuğu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yılmaz, K. (2009). *Sınıf öğretmenlerinin demokratik tutumlarının algıladıkları anne baba tutumlarına ve bazı demografik değişkenlere göre incelenmesi* (Master's thesis, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Yörükoğlu, A. (2000). *Aile ve çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları.